

Vogel Dávid

Brazília – egy nagyhatalom helykeresése a nemzetközi közösségben

Brazília Dél-Amerika legnagyobb területű és legnépesebb állama, amelynek lehetséges nagyhatalmi státuszáról régóta sok szó esik. Ugyanakkor a brazil nagyhatalmi-ság e történelmileg újszerű jelenségének katonai és diplomáciai összetevőit komoly információhiány övezi. Jelen tanulmány az ország stratégiai kultúrájának, nemzetközi szerepvállalásának és az ENSZ BT huzamosabb ideje napirenden lévő reformjának tükrében elemzi az brazil nagyhatalmi szerepvállalás programját és annak kilátásait.

A brazil külpolitika prioritásairól elmondható, hogy a regionális szerep biztosításának szükségessége miatt mindig első helyen álltak a környező országokkal fenntartott bi- és multilaterális szervezeti jelleget öltő kapcsolatok. Az irányvonalak kijelölésében pedig egyik meghatározó tényezővé a geopolitikai kutatások kerültek, amelyek az 1920-as évektől indultak be az országban. A kezdetben a német Friedrich Ratzel, majd a geopolitika fogalmát megalkotó, svéd Rudolf Kjellen munkássága befolyásolta brazil geopolitikai gondolkodás tudományos színhelyévé az 1949-ben alapított Legfelső Hadi Akadémia vált. A katonai tanintézmény vizsgálódásainak középpontjába már akkor is az olyan aktuális politikai célok és kérdéskörök kerültek, mint az ország belső és külső biztonsága, nemzeti céljainak meghatározása, valamint az ország mottójának, a rendnek és haladásnak biztosítása Brazília sajátosságainak figyelembevételével. Az ország politikai életében és legfőképpen gazdasági körülményeiben beállt változások hatására az 1970-es évek második felére a latin-amerikai állam világban betöltendő nagyhatalmi szerepe vált a tudományos kutatások központi kérdésévé. E korszak meghatározó teoretikusai Golbery do Couto e Silva, Carlos de Meira Mattos és Therezinha de Castro. A nevükkel fémjelzett időszak a brazil geopolitikai iskola aranykora. A tudományos érdeklődés középpontjává tehát a nagyhatalmi pozíció meghatározó kritériumok kerültek. Ebben az időszakban dolgozta ki egyenletét a világhierarchiáról Ray Cline, a Georgetown Egyetem Stratégiai Tanulmányok Intézetének akkori igazgatója, amelyet Carlos de Meira Mattos tábornok bővített ki a meggyőző erő változójának beiktatásával: $Eh = (Krt + Gk + Kk) \times (Sc + A + Kh)$

(A képletben az Eh: elismert hatalom; Krt: kritikus tömeg (népesség + terület); Gk: gazdasági kapacitás; Kk: katonai kapacitás; Sc: stratégiai cél; A: akarat a nemzeti stratégia végrehajtására; Kh: kényszerítő hatalom.)

Ezek alapján 1977-ben Mattos¹ szerint Brazília a Szovjetunió, az USA, Németország, Franciaország és Kína után a hatodik nagyhatalom.

¹ A hatalom matematikai formulákkal való leírásával a biztonságelméletben több szakértő foglalkozott. Lásd Jones, Walter S.: *The logic of International Relations*. Addison Wesley Longman, New York, 1997, (idézi Gärtner, Heinz: *Nemzetközi biztonság. Fogalmak A-tól Z-ig*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2007, 93–94. o.)

A nemzetközi viszonyok elméletének realista iskolájához tartozó Mattos tábornok vizsgálatainak középpontjában az államok fizikai dimenziói és erőforrásaik komplexitása álltak. E kutatásai során külön figyelmet szentelt és kiemelt fontosságot tulajdonított az Amazonas-régióknak. A latin-amerikai állam háromötödét kitevő Amazonas-vidék gazdagsága és komplexsége, valamint általában véve az ország földrajzi környezete, népessége, természeti kincsei, tudományos és technikai teljesítőképessége, illetve belső kohéziója miatt Brazíliát már a nyolcvanas években világhatalomnak nevezi.² A geopolitikai kutatások aranykorának kiemelkedő egyénisége a már említett Couto e Silva, aki már az ötvenes években azt kutatta, hogy mi erősítheti Brazília pozícióit. A regionális és nemzetközi szinten is vizsgált tér és pozíció köré szerveződő elemzése alapján arra a következtetésre jutott, hogy elsődleges a nemzeti célok meghatározása. Az elsődlegesen kitűzött cél, azaz Brazília pozíciójának erősítése érdekében pedig a nemzetbiztonságot alá kell rendelni ennek szolgálatára. Ennek négy szervezőeleme van: a nyugati keresztény civilizáció védelme, az egyedien értelmezett demokrácia szolgálata, a realista világszemlélet, illetve a brazil érdekek érvényesítése.³ Munkásságának kiemelkedő szerepe volt abban, hogy az 1985-ös demokratikus átmenet erőszakmentesen mehetett végbe.

Az aranykor „háromfogatának” utolsó tagja Therezinha de Castro. Kutatásaiban meghatározó, központi témák Brazília geográfiai adottságainak vizsgálata, valamint a geopolitika eszközei és célrendszere. Nézete szerint Brazília érdekei többirányúak és többszintűek mind regionális, mind nemzetközi téren. Klasszikus geopolitikai vizsgálatai alapján Brazíliát szárazföldi, tengeri és légi hatalomnak tekintette, azonban a nemzetközi viszonyok perspektívájából egy újfajta felosztást állított fel, amely öt kategóriába sorolja a hatalmakat:

1. első szintű hatalmak: USA, Oroszország, Kína, Japán, EK;
2. második szintű: Nigéria, India, Kanada, Mexikó, Venezuela, Brazília, valamint azok az országok, amelyek saját régiójukban, valamint az azt körülvevő övezetben akkora hatalommal rendelkeznek, hogy vetélytársai lehetnek az első szintű hatalmaknak;
3. harmadik szintű: államok regionális geopolitikai súllyal;
4. negyedik szintű: helyi kapcsolatokkal rendelkező országok;
5. említendő hatalmi potenciál nélküli államok.⁴

A hivatkozott gondolkodók és kutatásaik alapján kijelenthető, hogy a Legfelső Hadi Akadémia alapításától fogva aktív részese volt a brazil belpolitikának, és jelentős befolyással volt az ország vezetőinek stratégiai gondolkodására és döntéseire, alapvető konszenzust hozva az állami vezetők körében Brazília külpolitikájának prioritásait illetően. Tevékenységének egyértelmű bizonyítéka a békés demokratizálódási folyamat a nyolcvanas évek közepén, valamint az a tény is, hogy ezt követően a brazil világpolitikai szerepvállalás fókuszpontjába a „felelős pragmatizmus” jegyében a regionális integráció került.⁵

A gazdasági-társadalmi kormányzati munka mellett az ország tevékenységének egyik legfontosabb szegmense – a korábban ismertett geopolitikai elméleti kutatómunka által is támogatott – külpolitika és a különböző szövetségi rendszerek, együttműködések

2 Szilágyi István: *Geopolitika i.* m.181–183. o.

3 Uo. 179. o.

4 Uo. 183–185. o.

5 Uo. 184. o.

színtere lett. Különösképpen fontos ez azért, mert Brazília is át szeretne lépni a regionális határokon, és valódi nagyhatalomként meghatározó játékosává kíván válni a nemzetközi közösségnek. Brazília Lula megválasztását követően nagy erőbefektetéssel és magas színvonalú szakmai hozzáértéssel kezdett hozzá korábbi elszigeteltebb külpolitikai irányvonalának felszámolásához és regionális, majd különböző rendezőelvek alapján eltérő relációjú nemzetközi kapcsolatok kialakításához. A jelenleg működő nemzetközi rendszer struktúrája és működésének hatékonysága miatt sokat kritizált, azonban megkerülhetetlen eleme az Egyesült Nemzetek Szervezete, amely több szempontból is meghatározó tényezője a brazil külpolitikának.

A külpolitika és a katonai jelenlét kettősségét ötvözi magában az elmúlt másfél évtized brazil politikai vezetésének egyik legfontosabb célja, az ENSZ-szel való kapcsolat fejlesztése, a szervezet tevékenységében való minél aktívabb és meghatározóbb részvétel elérése. Lula elnökségének éveiben a mindennapi külpolitikai élet részévé vált a Brazília nagyhatalmi szerepét szimbolizálni hivatott ENSZ Biztonsági Tanács állandó tagságának megszerzése, s az ennek elérése érdekében megtett lépések számos markáns változást hoztak az ország politikai irányvonalában.

Az ENSZ egyik alapító tagállamaként Brazília de facto az ENSZ Alapító Okiratának hatályba lépése, azaz 1945. október 24-e óta a világszervezet tagja. Ezen időszak alatt valamennyi tagállam közül a legtöbbször, szám szerint tízszer – Japánnal megegyező számú alkalommal – töltötte be a szervezet talán legtekintélyesebb testületének, a Biztonsági Tanácsnak a nem állandó tagságát a latin-amerikai és karibi térség egyik képviselőjeként.⁶ A kilencvenes években gazdasági és politikai stabilizáción átesett, napjainkra regionális hatalommá, a régió, sőt számos területen a világ megkerülhetetlen tényezőjévé vált Brazíliának a célja azonban – a szervezet strukturális reformja kapcsán – az állandó hely megszerzése az ENSZ BT-ben.

A Latin-Amerika jelenleg legnagyobb, mintegy 318 500 fős létszámú haderejével rendelkező Brazília az 1948 óta indított 67 ENSZ-békeműveletből⁷ 33-ban, összesen több mint 27 000 fővel – a katonák mellett rendőri erőkkel és civil szakértőkkel – vett részt öt kontinens harminc országában.⁸

6 Lásd *United Nations Security Council*, 1946–1947, 1951–1952, 1954–1955, 1963–1964, 1967–1968, 1988–1989, 1993–1994, 1998–1999, 2004–2005, 2010–2011. (2013. 05. 25.)

7 *Background Note United Nations Peacekeeping*. United Nations Department of Public Information, 2012. február. (2013. 05. 25.)

8 *Brasil na ONU*. Nacoesunidas.org (2013. 05. 25.), *Multilateral Peace Operations Database*. SIPRI. (2013. 04. 06.)

Brazília eddigi szerepvállalásai ENSZ-békeműveletekben

Európa	Ázsia	Ausztrália	Afrika	Latin-Amerika
Ciprus	Afganisztán	Kelet-Timor	Angola	Ecuador
Horvátország	Irak		Bissau-Guinea	El Salvador
Koszovó (Szerbia)*	Kambodzsa		Csád	Guatemala
	Libanon		Elefántcsont- part	Haiti
	Nepál		Eritrea	Kolumbia
	Szíria		Etiópia	Nicaragua
			Kongói Demokratikus Köztársaság	Peru
			Közép-afrikai Köztársaság	
			Libéria	
			Mozambik	
			Nyugat-Szahara	
			Szudán	
			Uganda	

* Brazília nem ismeri el Koszovó függetlenségét.

([Who Recognized Kosova as an Independent State?](http://kosovothankyou.com) kosovothankyou.com. 2013. 05. 25.)

Forrás: Nacoesunidas.org és SIPRI

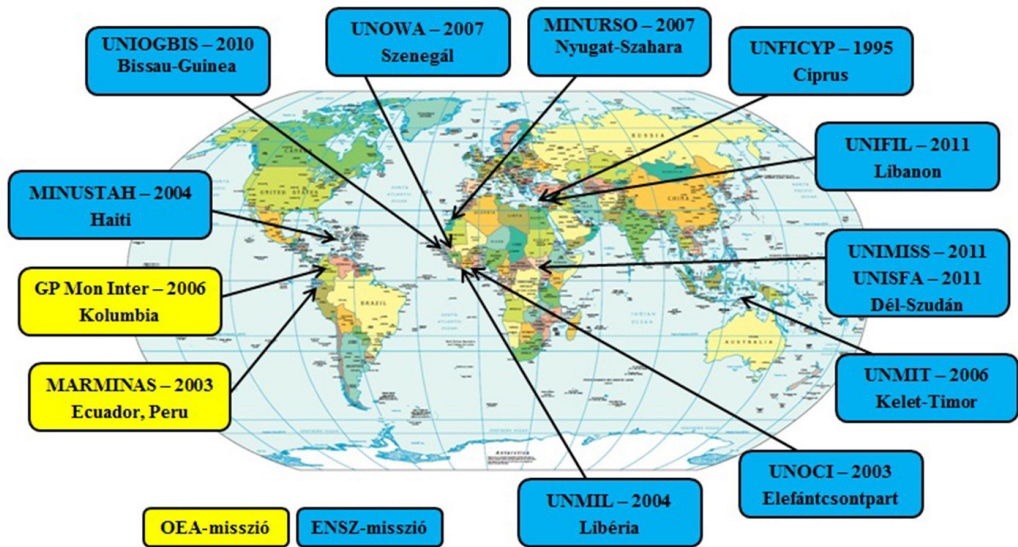
Brazília jelenlegi szerepvállalásai ENSZ-békeműveletekben, a résztvevők létszámával

Európa	Ázsia	Ausztrália	Afrika	Latin-Amerika
Ciprus (1)	Libanon (252 + 15)**	Kelet-Timor (19)	Bissau-Guinea (1)	Haiti (2 076 + 23)
	Szíria (11)		Elefántcsont- part (7)	
			Libéria (4)	
			Nyugat-Szahara (10)	
			Szudán (14)	

** Az UNIFIL hivatalos honlapján 2013. május 1-jei dátumú adatbázisban 264 fő katona szerepel. Lásd UNIFIL. (2013. 05. 26.)

Megjegyzés: Az ország neve után zárójelben a részt vevő erők száma szerepel, félkövérrel a fegyveres katona, dőlttel az egyéb – katonai/politikai tanácsadó, megfigyelő, rendőr, tűzoltó – funkciókban szolgálatot teljesítő személy. *Forrás:* Livro Branco de Defesa Nacional

Jelenleg zajló ENSZ- és OEA-missziók brazil szerepvállalással

Forrás: Livro Branco de Defesa Nacional

Brazília napjainkban legmeghatározóbb jelenléttel éppen az egyik régióbeli államban, az ENSZ BT 1542. számú határozatával⁹ 2004. június 1-jén megindított MINUSTAH (Mission des Nations Unies pour la stabilisation en Haïti) néven futó békeműveletben vesz részt Haiti szigetén. A szabadon választott elnök, Jean-Bertrand Aristide elűzése után a polgárháború megelőzése érdekében az ENSZ Biztonsági Tanácsa egy 6700 fős létszám-ban maximalizált erővel rendelkező missziót küldött az országba. A lassan rendeződni látszó helyzetet a 2010. január 12-i Richter-skála szerinti 7,0 erősségű földrengés vetette vissza, több mint 220 000 fő – köztük 96 ENSZ békefenntartó – halálát okozva, és szinte középkori állapotokat teremtve az országban. Ezt követően többször is meghosszabbításra került a kontingens mandátuma, amely jelenleg a 2070. sz. ENSZ BT-határozat¹⁰ szerint – a meghosszabbítás lehetőségét fenntartva – 2013. október 15-ig szól.

A létszámában megerősített, 19 nemzet katonáiból álló MINUSTAH-erők¹¹ parancsnokát a misszió indulását követően (2004. június 25.) Augusto Heleno Ribeiro Pereira altábornagy¹² kinevezése óta kilenc váltáson keresztül – tíznapos átmeneti chilei vezetés

9 United Nations Security Council, *Resolution 1542 (2004)*. (2013. 05. 26.)

10 United Nations Security Council, *Resolution 2070 (2012)*. (2013. 05. 26.)

11 MINUSTAH - United Nations Stabilization Mission in Haiti. United Nations. (2013. 05. 26.)

12 Interview du Lieutenant Général Augusto Heleno Ribeiro Pereira, Radio Métropole (radio privée commerciale), diffusée le 13 juin 2004. United Nations. (2013. 05. 26.)

közbeiktatásával 2006 januárjában¹³ – a mai napig Brazília adja,¹⁴ 2013. március 28. óta Edson Leal Pujol altábornagy személyében.¹⁵ A jelenleg legnagyobb számú brazil nemzeti hozzájárulás a 2004 és 2010 közötti 1200 fős létszámról mára 2076 főre nőtt.¹⁶ A hathónapos váltások során mindezidáig megközelítőleg 13 000 fő brazil szolgált Haitin a biztonságos környezet megteremtése, valamint az államszervezet megerősítése, a rend és az emberi jogok betartása,¹⁷ illetve az időközben kitört kolerajárvány megfékezése érdekében.¹⁸

A MINUSTAH-ban betöltött vezető szerepe mellett másik jelentős feladatvállalásként 2011. február 24-én – Brazília hozzájárulásának egyfajta elismeréseként is értelmezhetően – a nem NATO-tagállamok közül első ízben a latin-amerikai ország vette át a United Nations Interim Force in Lebanon (UNIFIL) művelet haditengerészeti komponensének (*Maritime Task Force – MTF*) parancsnoki beosztását, amelyet immár harmadízben azóta is tart.¹⁹ A 2013. február 21-től Joese De Andrade Bandeira Leandro ellentengernagy vezetése alatt álló,²⁰ 15 nemzetet reprezentáló,²¹ valamivel több mint 1000 fős kontingens 8 hajóval – köztük a zászlóshajóként szolgáló brazil Conrigate Constitucao nevű fregattal²² – hajtja végre feladatát. Az első ENSZ-égisz alatt működő Haditengerészeti Harci Kötelék mandátumát az ENSZ Biztonsági Tanácsának 425. számú²³ és 426. számú,²⁴ 1978 márciusában hozott határozatain alapuló 2006-os 1701. számú ENSZ BT-határozat²⁵ adja.

A teljes UNIFIL-művelet 38 nemzet mintegy 10 319 katonájának – köztük a 14. legnagyobb, 264 fős brazil kontingens²⁶ –, 338 nemzetközi, valamint 657 libanoni civil köz-

13 2006. január 7-én hotelszobájában holtan találták Urano Teixeira da Matta Bacellar altábornagyot, a MINUSTAH alig négy hónapja kinevezett parancsnokát. A vizsgálatok a későbbiekben bebizonyították, hogy a tábornok öngyilkos lett. A parancsnokságot átmenetileg helyettese, a chilei származású Eduardo Aldunate Hermann vezérőrnagy vette át, majd január 17-én hivatalosan is beiktatták brazil utódját. Thompson, Ginger: *Chief of U.N. Troops in Haiti is Found Dead in Hotel Room*. The New York Times, 2006. 01. 08. és *Death of UN force commander in Haiti attributed to suicide*. Xinhua, 2006. 01. 13. (2013. 05. 26.)

14 Augusto Heleno Ribeiro Pereira altábornagy (2004. június – 2005. augusztus), Urano Teixeira da Matta Bacellar altábornagy (2005. szeptember – 2006. január), Eduardo Aldunate Hermann vezérőrnagy (Chile) (2006. január), José Elito Carvalho Siqueira altábornagy (2006. január – 2007. január), Carlos Alberto dos Santos Cruz dandártábornok (2007. január – 2009. április), Floriano Peixoto Vieira Neto dandártábornok (2009. április – 2010. március), Luiz Guilherme Paul Cruz dandártábornok (2010. március – 2011. március), Luiz Eduardo Ramos Baptista Pereira dandártábornok (2011. március – 2012. március), Fernando Rodrigues Goulart dandártábornok (2012. március – 2013. március). Lásd Haiti: *Brazilian general to be new Force Commander for UN peacekeeping mission*. UN News Centre, 2007. 01. 09.

15 *Secretary-General Appoints Lieutenant General Edson Leal Pujol of Brazil Force Commander of United Nations Stabilization Mission in Haiti*. United Nations. (2013. 05. 26.)

16 *Livro Branco de Defesa Nacional*. 237. o. (2013. 05. 21.)

17 *Brasil na ONU*. Nacoesunidas.org. (2013. 05. 26.)

18 *Restoring a secure and stable environment*. United Nations. (2013. 05. 26.)

19 Az első brazil parancsnokot, Luiz Henrique Caroli ellentengernagyot 2012. február 25-én Wagner Lopes de Moraes Zamith ellentengernagy váltotta 2013. február 21-ig. *New Commander for UNIFIL Maritime Task Force, 25 February 2012*. UNIFIL. (2013. 05. 26.)

20 *UNIFIL MTF Rear Admirals exchange commands*. (2013. 05. 26.)

21 Banglades, Belgium, Brazília, Bulgária, Dánia, Franciaország, Görögország, Hollandia, Indonézia, Olaszország, Németország, Norvégia, Spanyolország, Svédország és Törökország. *UNIFIL Maritime Task Force*. UNIFIL. (2013. 05. 26.)

22 Az első parancsnok zászlóshajójaként az Uniao fregatt, míg váltójáé a Liberal szolgált. *UNIFIL Maritime Task Force*.

23 *Resolution 425*. (1978) (2013. 05. 26.)

24 *Resolution 426*. (1978) (2013. 05. 26.)

25 *Resolution 1701*. (2006) (2013. 05. 26.)

26 *UNIFIL Troop-Contributing Countries*. UNIFIL. (2013. 05. 26.)

reműködésével,²⁷ a jelenleg érvényben lévő, 2172. számú ENSZ BT-határozat szerint – a meghosszabbítás lehetőségét fenntartva – 2015. augusztus 31-ig végzi feladatát.²⁸ A művelet nagyságrendjét jól érzékelteti, hogy a 2006. októberi megalakulása óta eltelt közel hét év alatt 47 654 vízi járművet állítottak meg és vizsgáltak át a haditengerészeti egységek, közülük 2679 hajót adtak át a libanoni hatóságoknak.²⁹

A korábban még sosem látott méretű haditengerészeti műveletben való kiemelt részvétel véleményem szerint nemcsak (katona)diplomáciai szempontból jelentős eredmény a latin-amerikai állam számára, hanem abból a szempontból is figyelemreméltó, hogy Brazília bebizonyította a világnak, és egyben saját magának is, hogy haditengerészetének egysége képes az anyakikötőtől közel 6200 tengeri mérföldre³⁰ – légvonalban is mintegy 10 447 kilométerre³¹ – lévő műveleti területen huzamos időn át szolgálatot teljesíteni.

Brazília ENSZ-műveleteket érintő legújabb vezetői szintű szerepvállalása Carlos Alberto dos Santos Cruz altábornagy nevéhez fűződik. A tábornok a korábban már említett MINUSTAH parancsnoki beosztását követően 2013. május 17-től kezdődően az ENSZ BT 1925. számú határozatában³² foglaltak alapján a 2010. július 1-jén a korábbi MONUC (*United Nations Organization Mission in the Democratic Republic of the Congo*) misszió folytatásaként megalakuló MONUSCO (*United Nations Organization Stabilization Mission in the Democratic Republic of the Congo*) parancsnoki tisztségét tölti be.³³

A jelenleg 52 ország felajánlásaiból álló 21 048 fő katona és 4131 egyéb beosztású (civil alkalmazott, önkéntes) személy részvételével³⁴ zajló művelet mandátuma az ENSZ BT 2147. számú határozata³⁵ alapján 2015. március 31-ig szól.

A válságműveletekben történő szerepvállalás mellett Brazília az ENSZ szakosított szervezeteinek vezetéséből is a lehető legnagyobb mértékben próbálja kivenni szerepét. A szakosított szervezetek vezetői beosztásai – amellet, hogy megszerzésük presztízskérdés, különösen egy éppen nagyhatalmi ambíciókat dédelgető ország számára, mint Brazília – fontos politikaformáló pozíciók is egyben, valamint szereplési lehetőséget jelentenek. Egyrészt az ország a betöltött mandátum kapcsán médianyilvánosságot és közszereplési lehetőséget kap, másrészt pedig a magas pozíció miatt fokozottabb lehetősége nyílik saját politikai elképzeléseinek professzionális szintű kifejtésére. Végül, de nem utolsósorban pedig különleges helyzetéből adódóan lehetősége nyílik a szövetséges keresésére, céljai

27 UNIFIL Facts and Figures. UN. (2013. 05. 26.)

28 Resolution 2172. (2014)

29 UNIFIL Maritime Task Force. (2013. 05. 26.)

30 A brazil haditengerészet főhadiszállásától, Rio de Janeirótól az UNIFIL MTF bejrúti kikötőjéig mért távolság a Gibraltári-szoroson át 6194 tengeri mérföld, a Jöreménység-fokán át 8800 tengeri mérföld. Lásd Sea-distances.org. (2013. 05. 26.)

31 Distance from Lebanon to Brazil. DistanceFromTo. (2013. 05. 26.)

32 Resolution 1925. (2010) (2013. 05. 26.)

33 *Secretary-General Appoints Lieutenant General Carlos Alberto dos Santos Cruz of Brazil Force Commander for UN Mission in Democratic Republic of Congo*. UN. (2013. 05. 26.)

34 Algéria, Banglades, Belgium, Benin, Bolívia, Bosznia és Hercegovina, Burkina Faso, Csehország, Dél-afrikai Köztársaság, az Egyesült Államok, Egyiptom, Elefántcsontpart, Franciaország, Ghána, Guatemala, Guinea, Kamerun, Kanada, Kína, India, Indonézia, Írország, Jordánia, Kenya, Lengyelország, Malawi, Malajzia, Mali, Mongólia, Marokkó, Nagy-Britannia, Nepál, Niger, Nigéria, Norvégia, Oroszország, Pakisztán, Paraguay, Peru, Románia, Szenegál, Szerbia, Sri Lanka, Svájc, Svédország, Tanzánia, Tunézia, Ukrajna, Uruguay, Jemen és Zambia. Lásd MONUSCO Facts and Figures. UN. (2013. 05. 26.)

35 Resolution 2147. (2014) (2013. 05. 26.)

elérését segítő ad hoc koalíciók kialakítására, erőteljesebb lobbitevékenységre. Egy ilyen típusú pozíció klasszikus példája lehet az ENSZ Élelmezésügyi és Mezőgazdasági Szervezetének (*UN Food and Agriculture Organization – UN FAO*), főigazgatói széke, amelyet a 2011. június 26-i választás eredménye alapján első alkalommal foglal el latin-amerikai a brazil José Graziano da Silva személyében. Az olasz gyökerekkel bíró, de születési helye miatt USA-állampolgársággal is rendelkező, mezőgazdasággal, élelmiszerbiztonsággal és vidékfejlesztéssel is foglalkozó brazil szakember 2001-ben a Fome Zero-program kidolgozásáért volt felelős. 2003-tól mint a Lula-kabinet „élelmiszerbiztonságért és az éhezés felszámolásáért felelős különleges minisztere” (*Ministro Extraordinário de Segurança Alimentar e Combate à Fome*) a program végrehajtásának irányítását kapta feladatul, amelynek keretében 2003–2010 között 28 millió embert sikerült felemelni a mélyszegénységből.³⁶ A világméretekben is példaértékűnek számító élelmezési program atyjaként és a nemzetközi szinten is megkérdőjelezhetetlen munkássággal rendelkező José Graziano eklatáns példája a korábban említett lehetőségnek, mikor az ország egy magas pozíció betöltése és a korábbi szakmai sikerek kapcsán tudja felhívni magára a figyelmet. A főigazgatói mandátum 2012. január 1-jétől 2015. június 30-ig tart.

Brazília tehát komolyan veszi ENSZ-béli szerepvállalását mind a békeműveletek, mind pedig a szakmai, szakpolitikai munka területén is. Azonban nemcsak az irányításban, hanem az alacsonyabb szintű feladatok ellátásában is jeleskedik, így például a kontingensek személyi állományának felajánlásában. E téren, az ENSZ 2012. november 30-i adatai szerint, jelenleg 2200 fővel a 11. legnagyobb nemzeti felajánlást Brazília tette a tagországok közül.³⁷ Az első húsz országot megvizsgálva szembetűnő, hogy a világ nagyhatalmai, így az ENSZ BT állandó tagjai közül mindössze Kína szerepel a lista 16. helyén – 1870 fővel –, míg a szintén állandó BT-tagság nélküli India 7846 fővel a 3. helyen áll.³⁸ A felelősségteljes szerepléshez azonban hozzátartozik a világszervezet költségvetéséhez való hozzájárulás is. Az egyes államok a Közgyűlés által az adott ország külső adósságával és lakosságának számával módosított bruttó nemzeti jövedelme alapján megállapított kötelező minimumon túl önkéntesen is tehetnek felajánlásokat. Az utolsó elérhető, 2012-es költségvetési évre – a referenciaországokhoz viszonyítva – Brazília a közel 7,5 millió dollárt befizető Argentínát és a 6,1 milliós chilei hozzájárulást jelentősen megelőzve, 41,6 millió dollárt kitevő hozzájárulásával a világ 14. legnagyobb befizetője.³⁹

A fent említett pénzügyi és személyi hozzájárulásokat az egyre élénkebb külpolitikát folytató Brazília a nagyhatalmi státusz árának tekinti. Úgy tűnik, hogy ez az érvelés a választók számára is elfogadható, hiszen egyetlen „komolyabb” politikát folytató párt sem tűzte napirendjére a kérdés megvitatását, hogy populista eszközökkel extra szavazatokat nyerhessen a több mint negyvenmilliós hozzájárulás vitatásával. A világpolitikai szerep-

36 Biography (José Graziano da Silva). FAO. (2013. 05. 26.)

37 Ennek az információnak ellentmond, hogy a szintén 2012-es fehér könyv 2444 főről szóló adatot használ. Livro Branco de Defesa Nacional. Brazil, 2012, 237. o.

38 Background Note United Nations Peacekeeping, United Nations Department of Public Information, 2012. február. (2013. 05. 25.)

39 Franciaország hozzájárulása 158,3 millió dollár, azonban érdekes megfigyelni, hogy a szintén a régióban található Mexikó a 10. legnagyobb befizető, míg Oroszország csak Braziliát követően a 15. helyen áll. Assessment of Member States' contributions to the United Nations regular budget for 2012. United Nations Secretariat, 2011. december 27. (2013. 05. 26.)

lők zártkörű klubjába való bekerülésért Brazília az utóbbi években – véleményem szerint azzal párhuzamosan, ahogy érzi célja elérésének közelségét – egyre látványosabb döntéseket hoz meg. 2004-es haiti szerepvállalásával ugyanis nemcsak egy közeli, ha úgy vesszük regionális érdekszférájába tartozó ország megsegítésében való részvételt vállalta el, hanem egy másik szuverén állam belpolitikájába való be nem avatkozás évtizedes kimondatlan, de szigorúan betartott politikáját változtatta meg. A korábbi időszakban a brazil vezetés elzárkózott az ENSZ Alapokmánya VII. fejezete alapján megindított műveletektől, amelyeket a következőképpen szabályoz a dokumentum: „Ha a Biztonsági Tanács úgy találja, hogy a 41. cikkben említett rendszabályok elégtelenek, vagy elégteleneknek bizonyulnak, úgy légi, tengeri és szárazföldi fegyveres erők felhasználásával olyan műveleteket fogantathat, amelyeket a nemzetközi béke és biztonság fenntartásához, vagy helyreállításához szükségesnek ítél. Ezek a műveletek az Egyesült Nemzetek tagjainak légi, tengeri és szárazföldi hadereje által fogantatosított tüntető felvonulásból, zárlatból (blokád) vagy egyéb műveletekből is állhatnak.”⁴⁰ Ezzel ellentétben a megelőző időszakban Brazília csak a VI. fejezetben megfogalmazott kitétel érvényesülése esetén vett részt műveletben miszerint „ha a 33. cikkben meghatározott természetű viszályt az érdekelt felek az ott felsorolt eszközök igénybevételével rendezni nem tudnák, úgy azt a Biztonsági Tanács elé terjesztik.”⁴¹ A különbség tulajdonképpen a békefenntartás és a békekikényszerítés fogalmi eltéréseit fedi le.

Az álláspont-módosítás okozta közeledés mellett Brazília szimbolikus lépésekkel is folyamatosan demonstrálja a külvilág felé elkötelezettségét az ENSZ által képviselt értékek mellett. A világszervezet New York-i központja mellett annak három legnagyobb központjában, Genfben, Rómában (FAO) és Párizsban (UNESCO) is állandó irodát tart fenn. Állampolgárai tájékoztatása érdekében saját, természetesen portugál nyelvű ENSZ-honlapot üzemeltet. Ennek kapcsán érdemes megemlíteni, hogy az általában a világ hetedik legtöbb ember által beszélt nyelveként számon tartott portugál egyelőre nem szerepel az ENSZ hat hivatalos nyelve között, bár Brazíliával az élen a luzofón országok – Portugália, Angola, Mozambik, Zöld-foki Köztársaság, Bissau-Guinea, Kelet-Timor, São Tomé és Príncipe, valamint Makaó mint Kína különleges közigazgatási területe – erős lobbitevékenységet folytatnak az elismertetése érdekében.⁴²

A külföldi képviseletek mellett 2005. február 23-tól kezdődően Rio de Janeirótól nem messze Békeművelési Kiképző Központ (*Centro de Instrução de Operações de Paz, CIOp-Paz*) néven oktatási intézetet hozott létre az ENSZ-műveletek leendő résztvevőinek felkészítése érdekében. A 2010. június 10-én Brazil Egyesített Békefenntartási Központ (*Centro Conjunto de Operações de Paz do Brasil – Centro Sérgio Vieira de Mello – CCOPAB*) nevű,⁴³ összhaderónemi alapon működő, multidiszciplináris oktatást folytató intézményben már első öt éve alatt több mint 15 000 fő szerzett oklevelet az elméleti és gyakorlati képzés végeztével. A kiképzés során, az elméleti képzést kiegészítendő, a közeli metropolisz favel-

40 Az Egyesült Nemzetek Alapokmánya. VII. fejezet: Eljárás a béke veszélyeztetése, a béke megszegése és támadó cselekmények esetében. 42. cikk, Magyar ENSZ Társaság. (2013. 05. 26.)

41 Az Egyesült Nemzetek Alapokmánya. VI. fejezet: Viszályok békés rendezése, 37. cikk, uo.

42 Summary by language size. Ethnologue – Languages of the World. (2013. 05. 26.)

43 Creation of CCOPAB. Brazilian Peace Operations Joint Training Center. (2013. 05. 26.)

láiban a rendőrség helyi erőivel közösen is végrehajtanak feladatokat az éles békeműveleti krízishelyzetek szimulációjaként.⁴⁴

A tény tehát tagadhatatlan: Brazília mindent megtesz azért, hogy az Egyesült Nemzetek Alapokmányában megfogalmazott célok megvalósítása érdekében jelentős és látványos áldozatokat hozzon. Brazília igen nagy utat tett meg az ENSZ közel 70 éves fejlődése alatt. A dél-amerikai „óriás” mai lakosságának mindössze töredékével, megközelítőleg mindössze 46 millió fővel⁴⁵ lépett be a kollektív biztonsági szervezetbe. Akkor a rendkívül fejletlen, iparosodása hajnalán lévő ország bruttó hazai terméke a mai Banglades szintjén, alig 100 millió dollár fölötti szinten állt.⁴⁶ A második világháborúban pedig csupán 1942 augusztusától az Atlanti-óceánon, majd 1944 szeptemberétől a háború végéig az olasz hadszíntéren mintegy 26 000 fővel vett részt a harcokban. A huszadik századi hatalmi viszonyokat rendezni szándékozó nagyhatalmakban tehát fel sem merülhetett igazán, hogy Brazília kiemeltebb szerepet kapjon, akár csak regionális szinten is. Bár ennek a kijelentésnek némileg ellentmond, hogy az ENSZ felállítását és struktúráját tárgyaló Franklin D. Roosevelttel amerikai elnök, Winston Churchill brit miniszterelnök és Joszif Sztálin, a Szovjetunió vezetője a Biztonsági Tanács összetétele kapcsán több ponton nézeteltérésbe keveredett. Az egyik ilyen a Roosevelttel által javasolt állandó brazil BT-hely volt, amelyet az amerikai elnök a latin-amerikai reprezentáció, az ország méretei és erőforrásai miatt vetett fel, valamint attól való félelmében, hogy Brazília kilép a szervezetből, ahogy tette azt a Népszövetség esetében is 1926. június 14-én – elsőként az alapító tagok közül –, mikor nem kapott helyet annak legfelsőbb döntéshozó testületében. A javaslatot végül Nagy-Britannia és a Szovjetunió sem támogatta.⁴⁷

A helyzet azonban, úgy gondolom, mára gyökeresen megváltozott, a beállt változásokat pedig Brazília – és sok más, az ezredforduló környékére megerősödő nemzetközi szereplő – kritikája szerint a nemzetközi intézményrendszer struktúrája nem követte. A kor hatalmi viszonyai és politikai erőterei miatt, valamint a korábbi szerepük vagy szerényebb hatalmi potenciáljuk miatt olyan országok maradtak ki a nemzetközi rendszer meghatározó szereplőinek elit köréből, mint Németország, India, Japán vagy a Dél-afrikai Köztársaság. Ez persze nem hiányossága az akkori döntéshozóknak, viszont véleményem szerint annál inkább hiányossága a ma döntési helyzetben lévő nagyhatalmainak, de ha úgy tetszik, akkor az egész nemzetközi közösségnek is.

A hidegháború végét követően egy-egy ország kapcsán számos alkalommal felmerült a második világháború utáni világpolitika viszonyait tükröző ENSZ reformja, azonban az egyedi kezdeményezések sosem érték el valójában a szervezet ingerküszöbét, így nem történt előrelépés az ügyben. Annak ellenére sem, hogy Kofi Annan 2005-ben a szervezet főtítkáráként nyújtott be egy anyagot az ENSZ átfogó reformjáról, melyben két verziót is kifejtett a Biztonsági Tanács átalakítására vonatkozólag – megjegyzendő azonban, hogy ezek egyike sem egyezik még részben sem a G4 csoport által kezdeményezett javaslattal.⁴⁸

44 *Brasil and peacekeeping – Policy, not altruism*. The Economist, 2010. 09. 23. (2013. 05. 26.)

45 *Brazil – Historical demographical data of the whole country*. (2013. 05. 26.)

46 *Produto Interno Bruto valores correntes*. IBGE. (2013. 05. 26.)

47 Patrick, Stewart: *Brazil Seeking Security*. The National Interest, 2010. 07. 07. (2013. 05. 26.)

48 Annan, Kofi: *In Larger Freedom: Towards Development, Security and Human Rights for All*. United Nations General Assembly, 2005. március 21. 42–43. o. (2013. 05. 26.)

A problémakör orvoslása érdekében a Lula irányítása alatti Brazília minden kínálkozó alkalmat megragadott, hogy kifejtse véleményét az ENSZ, és azon belül is elsősorban az ENSZ Biztonsági Tanácsának reformjára vonatkozóan, amivel elsődlegesen saját állandó tagságát kívánja bebiztosítani. Az ENSZ Alapokmányának módosítását megkövetelő változtatások meglépéséhez pedig jelentős támogatásra van szüksége a javaslattevőknek, aminek a begyűjtését Brazília meg is kezdte. Az ENSZ 2004. szeptember 22-i Közgyűlését követően négy „kimaradt nagyhatalom”, Németország, Japán, India és Brazília jelenlévő képviselői abban állapodtak meg, hogy közösen, egymást is támogatva fognak lobbizni az ENSZ BT állandó tagságának megszerzése érdekében.⁴⁹ A G4 néven ismertté vált csoport azóta számos támogatót szerzett magának, azonban az egyes országok sajátos külpolitikai érdekviszonyai némely esetben megosztották az ENSZ-tagállamokat a támogatás tekintetében.

Brazília ENSZ BT-tagságának bővítését jelenleg olyan államok támogatják deklaráltnak, mint a BT-állandó tag Egyesült Királyság (Gordon Brown miniszterelnök, 2009. március),⁵⁰ a Dél-afrikai Köztársaság (Nkosazana Dlamini-Zuma külügyminiszter, 2004. március),⁵¹ Franciaország (Nicolas Sarkozy elnök, 2008. december),⁵² Oroszország (Vlagyimir Putyin elnök, 2004. november),⁵³ Indonézia (Susilo Bambang Yudhoyono, 2008. július), valamint a régióbeli Chile (Sebastian Piñera elnök, 2013. január),⁵⁴ Peru (Jorge Bayona nagykövet, 2011. december)⁵⁵ és a Portugál Nyelvű Országok Közössége (Luís de Matos Monteiro da Fonseca főttitkár, 2006. szeptember)⁵⁶ és több kisebb ország.⁵⁷ Az ENSZ BT bárminemű bővítését legtöbbször ellenző országok között megtalálhatjuk Pakisztánt,⁵⁸ amely feltételezhetően regionális súlyát félti Indiával szemben; csakúgy, mint Argentína⁵⁹ és Mexikó⁶⁰ – sőt Kanada⁶¹ is – Brazília ellenében, vagy éppen Spanyolország⁶² és Olaszország a német hatalomnövekedés miatt az európai kontinensen, illetve Dél-Korea Japán kapcsán Ázsiában.⁶³

Egyelőre nem nyilatkozott konkrétumokkal az általa képviselt álláspontonról az öt állandó ENSZ BT-tag közül Kína, amely Japán kapcsán tartózkodik a G4 támogatásától, de egy lépésről lépésre építkező reformot tudna támogatni, amelynek során a Biztonsági Tanács-

49 A nyolc éve indult kezdeményezést az ENSZ Közgyűlés 66. ülészakát követően a G4 tagjai közös nyilatkozatban erősítették meg.

50 *UK backs Brazil as permanent Security Council member.* The National Archives. (2013. 05. 26.)

51 Baruah, Amit: *South Africa to support India, Brazil for Security Council seat.* The Hindu, 2004. 03. 06. (2013. 05. 26.)

52 *France backs Brazil UN ambition.* BBC News, 2008. 12. 23. (2013. 05. 26.)

53 *Putin pledges to triple Brazil's US\$2 billion trade link.* Jamaica Observer, 2004. 11. 23. (2013. 05. 26.)

54 *Sebastian Piñera Echenique expects a level playing field at EU–CELAC Summit.* DW, (2013. 05. 26.)

55 *Peru backs Brazilian bid to become permanent member of UN Security Council.* Andina. (2013. 05. 26.)

56 *Chanceleres lusófonos discutem reforma das Nações Unidas.* noticias.uol.com.br. (2013. 05. 26.)

57 Hollandia, Szlovénia. *European leaders press for 'long overdue' UN reform to match changing world.* UN News Centre (2013. 05. 26.); és *Slovenia backs Brazil as permanent member of UNSC.* People's Daily Online, 2008. 04. 03. (2013. 05. 26.)

58 *Pakistan's Position towards UN Reform.* Pakistan Mission to United Nations. (2013. 05. 28.)

59 *Argentina opposes Brazilian admission to UN Security Council.* People's Daily Online, 2005. 04. 15. (2013. 05. 26.)

60 Tharoor, Shashi: *Security Council Reform: Past, Present, and Future.* Carnegie Council for Ethics in International Affairs, 2011. 12. 15. (2013. 05. 26.)

61 Uo.

62 Uo.

63 Sharma, Vijay: *Wikileaks exposes US' double-game on UN Security Council expansion.* Global Policy Forum, 2011. 07. 25. (2013. 05. 26.)

ba elsősorban a fejlődő országok – és kifejezetten Afrika – részéről kerülne be képviselő.⁶⁴ Az ötödik állandó tag, az Egyesült Államok is óvatosan fogalmaz hivatalos nyilatkozataiban, bár általában pozitívan áll a kérdéshez,⁶⁵ azonban számos nem megerősített, de hivatalos kormánykörökből származó információ szerint, ha lehet, eltekintene a bővítéstől, vagy azt esetleg Japán esetében tudná támogatni, de semmiképpen sem támogatja egyik új tag vétójogát sem.⁶⁶

A kérdés tehát rendkívül összetett, és hiába van jelenleg mindössze öt állandó, vétójoggal rendelkező⁶⁷ tagja a Biztonsági Tanácsnak, úgy tűnik, hogy jelen pillanatban nincsen olyan helyzet, hogy mindannyian támogatni tudnák a G4 csoport felvételét teljes jogú, állandó ENSZ BT tagnak.

Összegzés

A latin-amerikai állam a diktatúra évtizedei alatt több okból kifolyólag is passzívabb volt a külpolitika területén, kevesebb figyelmet fordított nemzetközi megjelenésére. A demokratikus átmenet kezdete azonban újfajta lehetőségeket hozott az ország és egyben a régió számára. Felélénkültek a korábban megszületett regionális integrációs szervezetek, amelyekben Brazília is egyre tevékenyebben vállalt részt.⁶⁸ E szervezetek fontossága megkérdőjelezhetetlen, azonban ahhoz, hogy Latin-Amerika legnagyobb országát ne csak regionálisan lehessen nagyhatalomnak nevezni, ahhoz a nemzetközi közösség első számú szervezetében, az Egyesült Nemzetek Szervezetében is meghatározó tényezőnek kell lennie, mind vertikálisan, mind horizontálisan.

64 *Position Paper Clarifies China's Stance on UN Security Council Reform.* china.org, 2005. 06. 09. (2013. 05. 23.)

65 *Obama praises Brazil but falls short of backing bid for UN Security Council.* MercoPress, 2011. 03. 20. (2013. 05. 23.)

66 *No veto for India, Brazil, Japan, Germany: US.* The Times of India, 2005. 05. 15. (2013. 05. 23.); és Sharma, Vijay: *i. m.*

67 Hivatalosan az ENSZ Alapokmány nem a vétójog fogalmat használja, a dokumentum 27. cikkének 3. pontja alapján – az eljárási kérdések kivételével – „a Biztonsági Tanács határozatait tagjainak az összes állandó tagok egybevágó szavazatait magában foglaló kilenc igenlő szavazatával kell hoznia.” *Az Egyesült Nemzetek Alapokmánya.* (2013. 08. 29.)

68 Ponizilová, Martina: *Same Goal, Different Ways: Hegemonic Efforts of Regional Powers Brazil, India and Iran.* *Contemporary European Studies*, 2011/1, 68. o.